

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра східної і слов'янської філології

Курсова робота
з польської філології

на тему:

«KASPER RYX» ЯК ПРИКЛАД СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ ПРОЗИ
НА ІСТОРИЧНУ ТЕМАТИКУ

Студента групи Пол17–22
факультету східної і слов'янської філології
денної форми здобуття освіти
Освітньої програми: Польська мова і література,
друга іноземна мова, переклад
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.033
(переклад включно), перша – польська
Шелудька Святослав Максимовича

Науковий керівник: доктор філософії
Яковенко Яніна Василівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінки ЄКТС _____

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
НОВІТНІЙ ПОЛЬСЬКИЙ РОМАН: ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ	6
1.1. Сучасний польський роман: особливості, тематика	6
1.2. Своєрідність мови сучасного польського роману	8
1.3. Історична тематика у сучасному польському романі: місце та значення ..	9
РОЗДІЛ 2	13
«КАСПЕР РУХ» ЯК ЗРАЗОК СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ ПРОЗИ	13
2.1. Історичний контекст роману «Каспер Рух»	13
2.2. Художня адаптація історичних постатей, зображених у творі	16
2.3. Стилiстичні засоби роману	20
Висновки	22
Список використаних джерел	24

ВСТУП

Сучасна польська література має своє коріння в багатій історії і культурі цієї країни. Із розвитком сучасного польського історичного роману, як одного із жанрів сучасної польської прози, виникає необхідність вивчення та аналізу його особливостей та проблем.

Сучасний польський історичний роман, як жанр запозичив основу адаптації історичних часів у таких видатних представників цього жанру, як Генрик Сенкевич. У своїй статті «Про історичний роман» автор описує важливі аспекти створення історичних подій у творі. Беручи за основу статтю, експериментуючи з трендами, а також з адаптацією історичних подій у творах, видають нові томи та частини сучасних історичних романів, а також прозові твори з історичною тематикою.

У 2006 році, відомий письменник, за освітою етнограф Маріуш Вольний видає крутійський роман «Кацпер Рикс» в якому йдеться про розслідування двох кримінальних справ королівським детективом і краківським студентом Кацпером Риксом. Варто зазначити, що дія роману відбувається в 16 столітті в Кракові. Також варто звернути увагу, на те, що у творі як другорядні персонажі з'являються такі постаті як поети Ян Кохановський, Міколай Семп – Шажинський та інші, Також у творі можна дізнатися про декілька історичних подій таких як шведська і російська війна проти польського королівства, а також про створення Люблінської унії. Критики зауважили, що автору вдалося відтворити тогочасну «атмосферу» 16 століття через багато засобів та прийомів в літературі. Автор адаптуючи сюжет твору до історичних обставини, створює нове бачення на історію держави, звертається до епізодів минулого, а також намагається розкрити психологію та мотивацію героїв твору.

Аналізуючи самий роман можна натрапити не тільки на постатей чи події. В творі присутні багато елементів, які допомагають розкрити історичний контекст роману. Наприклад, щоб відтворити тогочасне суспільство, яке тоді складалося з етнічних груп, автор застосовував різні стилістичні засоби, для кращої адаптації.

У світлі цих можливостей варто розглянути роман Маріуша Вольного «Каспер Рух», як приклад сучасного польського роману на історичну тематику.

Актуальність теми. Останнім часом спостерігається зростання популярності історичної прози, як в Польщі, так і в усьому світі. Це пов'язано з низкою факторів, зокрема з: Зростаючим інтересом до минулого: Люди цікавляться тим, як жили їхні предки, з якими викликами вони стикалися, як вони долали ці виклики. Пошуком сенсу та ідентичності: В епоху глобалізації та стрімких змін люди шукають сенсу та ідентичності в минулому. Новими можливостями для публікації та розповсюдження: Розвиток нових технологій полегшив публікацію та розповсюдження творів, що стимулює зростання кількості історичних романів.

Метою роботи є розкриття історичної тематики через призму сучасного роману на історичну тематику, авторства Маріуша Вольного «Каспер Рух».

Відповідно до мети роботи треба вирішити наступні **завдання**:

1. Розкрити історичний контекст твору
2. Проаналізувати адаптацію історичних осіб у творі
3. На прикладі самого роману, проаналізувати його стилістичні засоби.

Об'єкт дослідження – роман Маріуша Вольного «Каспер Рух».

Предмет дослідження – адаптація історичних елементів, а також пов'язана з нею стилістична складова тексту.

Матеріали дослідження становлять наступні праці (Вольний, 2006), (Мазуркевич, 2016), (Хлоста - Жельонка, 2013), (Сідовська, 2015), (Анджей Рикала, 2014), (Возняк, 2022), (Сінкевич, 1889), (Бонецький, 1988).

Методи дослідження. В своїй роботі я використовую такі методи як аналіз літератури, порівняльний аналіз, а також історико – літературний метод.

Наукова новизна моєї роботи полягає в аналізі історичної адаптації твору, історичної достовірності, в порівнянні цього роману з іншими романами з історичною тематикою, аналізі персонажів їх психології. Саме ці аспекти роману, ще не були розглянуті в жодній науковій роботі.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для розробки нових навчальних матеріалів для шкіл та університетів, наприклад, планів уроків, лекцій, презентацій, статей та завдань. Курсова робота може допомогти підвищити обізнаність про польську літературу та історію серед учнів та студентів, що може стимулювати їх до подальшого вивчення цих тем. Вивчення роману «Каспер Рух» та його аналіз в контексті курсової роботи може допомогти учням та студентам розвинути навички критичного мислення, аналізу та інтерпретації тексту.

Обсяг і структура роботи. Курсова робота «КАСПЕР РУХ ЯК ПРИКЛАД СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ ПРОЗИ НА ІСТОРИЧНУ ТЕМАТИКУ» складається зі вступу, двох розділів, висновків, анотації, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 24 сторінок (включаючи список з 9 використаних джерел на 23 сторінках).

РОЗДІЛ 1

НОВІТНІЙ ПОЛЬСЬКИЙ РОМАН: ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ

1.1. Сучасний польський роман: особливості, тематика

Роман – основний епічний жанр нового часу, який охоплює прозові твори з вільною та гнучкою композицією; найефективніше з усіх літературних жанрів виконує пізнавальну функцію (Encyklopedia PWN).

Необхідним елементом структури роману, а водночас головним носієм пізнавального змісту, є розгорнутий, зазвичай багатосюжетна лінія, який охоплює історії численних героїв і суспільних середовищ; вигаданий світ, представлений у романі, завдяки добору матеріалу та композиції сюжету, пропонує певне бачення реального світу, відповідно до знань автора та його світогляду (Encyklopedia PWN). Світ роману створюється в процесі оповіді (нарративу). Як окремий жанр роман сформувався у XVIII столітті, продовжуючи багаторічний розвиток форм прозової епіки (сюжетної прози античності, середньовічних апокрифів, романів, лицарських повістей, а також крутійського роману, філософської повісті, а також форм документальної та публіцистичної прози) (Encyklopedia PWN).

Розглядаючи особливості сучасного польського роману, варто ознайомитися з кількома жанрами, які представляють спектр проблем сучасного світу.

Автори сучасних романів порушують проблеми, які досить часто є актуальними з перспективи поп–культури (масової культури), яка часто будується на стереотипах. Сучасна польська література, не є винятком, адже найчастіше піддається впливу європейської та західної літератури. Про це у своїй науковій статті «Сучасний польський історичний роман та популярна культура (пролегомени)» констатує Адам Мазуркевич: «У сучасній культурі, де відбуваються значні соціально–культурні зміни, масова культура, яка перейняла на себе роль високого стилю, по–особливому звертається до стереотипів мислення. У такому підході стереотип стає своєрідним будівельним матеріалом, і саме йому підпорядковується система цінностей зображуваного світу» (Мазуркевич, 2016).

Також польські читачі надають перевагу соціально–побутовим романам, у яких запропоновані обставини, проблеми, а також реалії не відповідають їхньому менталітету або культурі. Про це пише Кароліна Сідовська у власній науковій статті «Польський університетський роман: Чому ми любимо читати університетські романи, але не любимо їх писати?» Один з важливих аргументів, який на це вказує, полягає у відмінності реалій польських університетів від англосаксонських чи американських академій, які характеризуються значно сильнішою «корпусною культурою», тобто тенденцією до створення відокремлених, закритих анклавів, як у соціальному, так і в територіальному сенсі (Сідовська, 2015).

Одним з популярних жанрів романів в Польщі, є детективний роман, розвиток якому посприяла поява мережі інтернет на початку 2000–х, а також сприянню численних літературних товариств і діячів. Звичайним явищем в сучасному польському детективному романі є те, що головні герої твору мають складні сімейні обставини або вони вже розлучені. Про цю тенденцію говорить Йоана Хлоста-Жельонка у власній науковій статті: «Сучасні детективи часто порушують проблему розпаду міжособистісних зв'язків, так званої «смерті за життя»». Наче ілюструючи цей діагноз, невід'ємним елементом сюжету польських детективів є порушення в сімейних стосунках. Практично у кожному творі можна зустріти розбиті сім'ї, розлучення, прийомних дітей та героїв, які не можуть з цим впоратися. Розлучений прокурор Теодор Шацький у Мілошевського, комісар Якуб Мортка у дебютанта Войцеха Хмеляжа, у трьох детективах Джоанни Йодельки всі головні герої пережили розлучення, комісар Констати Подб'ял у Кшиштофа Бєськи у «Вечірньому сеансі» (2012) та Павел Веренс у Бялковського знаходяться в процесі розлучення. Герої, залишаючи позаду не дуже позитивний досвід, намагаються розпочати життя з чистого аркуша, змінитися». (Хлоста-Жельонка, 2013).

Сучасна польська література характеризується різноманітністю та глибиною тематичного спектру польського роману. Однією з головних особливостей сучасної польської художньої літератури є відображення дійсності з точки зору сучасного польського суспільства та його трансформації в контексті глобалізації та

технологічного розвитку. Крім того, сучасні польські романи часто досліджують складні питання ідентичності, історії, політики, релігії та моралі, привертаючи увагу до сучасних викликів і проблем, з якими стикається польське суспільство. Такі романи часто відображають міжкультурні взаємодії та конфлікти, а також вплив соціальних змін на індивідуальну психологію та мораль. З точки зору тематики, сучасна польська художня література є дуже різноманітною і динамічною, відображаючи широкий спектр інтересів і досвіду сучасного польського суспільства.

1.2. Своєрідність мови сучасного польського роману

Сучасний польський роман відрізняється багатством мовної експресії та використанням різноманітних стилістичних прийомів, що сприяє його естетичному розмаїттю та індивідуальності. Сучасний польський роман характеризується багатством та різноманітністю мовних засобів, що зумовлюється низкою факторів: Польська мова протягом історії зазнавала впливу різних мов, зокрема латини, німецької, російської та англійської. Це призвело до запозичень слів, граматичних конструкцій та інших мовних елементів, які збагатили польську мову та надали їй нових виразних можливостей. Польське суспільство пережило значні зміни протягом останніх десятиліть, що також відбилося на мові. З'явилися нові слова та вирази, які відображають нові реалії життя. Розглядаючи цей фактор в контексті роману «Кацпер Рикс» варто звернути увагу на історичну ситуацію, яка тоді склалася в тогочасному суспільстві. 16 століття стало періодом розквіту Речі Посполитої, багатонаціональної держави, де пліч-о-пліч жили різні народи. Поляки становили 40% населення, домінуючи в політичному та культурному житті країни. Русини (українці та білоруси): складала 20% населення, населяючи переважно східні землі. Німці: 10% населення, що оселились в основному у містах, де вони відігравали важливу роль у торгівлі та ремеслах. Литовці: 13% населення, мешкаючи на півночі та заході країни. Євреї 5% населення, що селились переважно в містах, де вони займалися торгівлею, лихварством та ремеслами. Це багатство етносів та культур створювало неповторну атмосферу Речі Посполитої, роблячи її одним з найрізноманітніших та динамічних

утворень тогочасної Європи (Рикала 2014). Саме такий етнічний склад вплинув на ситуацію в польському мовному середовищі, що зумовило до появи запозичень. Головний герой роману Кацпер Рикс, протягом роману зустрічає персонажів, які походять з різних культур і щоб підкреслити саме таких героїв, автор у діалозі застосовує запозичення з рідної мови героя, а іноді деякі персонажі можуть розмовляти виключно своєю мовою.

«Циганська кобила лежить три дні, а день біжить» – додав четвертий, видно русина. «Циганська кобила...» – циганська кобила лежить три дні, а день біжить (українське прислів'я)» (Вольний, 2006: 342).

Польські письменники активно експериментують з мовою, шукаючи нових способів вираження своїх ідей та почуттів. Це призвело до появи нових стилістичних прийомів та мовних інновацій. В романі це можна побачити в стилі його написання, де звичайна польська літературна мова переплітається з деякими виразами старопольського походження.

Сучасні польські письменники часто використовують ігрові елементи, такі як метафікція, гротеск та абсурд. Це дозволяє їм досліджувати природу мови та літератури та ставити під сумнів усталені уявлення.

1.3. Історична тематика у сучасному польському романі: місце та значення

Історична тематика завжди була важливою складовою польської літератури, відображаючи складну та багатогранну історію країни. У сучасному польському романі ця тема набуває нового значення, слугуючи не лише інструментом для дослідження минулого, але й способом осмислення сучасного та пошуку ідентичності.

Однією з ключових особливостей використання історичної тематики в сучасному польському романі є звернення до маловідомих або забутих сторінок історії. Письменники намагаються розкрити події та персонажів, які можуть бути невідомі сучасному читачеві, але мають велике значення для розуміння минулого та його впливу на сьогодення.

Одна з представниць сучасного польського історичного роману є Ева Кассаль, письменниця, авторка книжок про впливових жінок стародавніх часів єгипетської цивілізації. Кассаль розглядає античність як магічний і невизначений час. Попри цю невизначеність, вона незмінно тримається історичних джерел. Її герої та героїні – це реальні люди, які «справжні та автентичні». Авторка також вважає, що античні часи не такі вже й відмінні від сучасності, як може здатися на перший погляд.

Кассаль свідомо обирає жіночу перспективу в своїх історичних романах, прагнучи висвітлити жіночий досвід, який часто ігнорується. Її романи показують, як жінки впливали на різні аспекти життя в минулому, від економіки та політики до культури та мистецтва. Це протиставлення традиційному погляду на історію, який зосереджується на війнах, політиці та діях чоловіків. Кассала ж стверджує, що «минуле – це не лише війни, навали та зброя, якою билися, але й голки для шиття, кухня, приготування їжі, догляд за дітьми, а про ці питання дійсно рідко писали в літературі до цього часу. Майже всі книжки Еви представляють саме таку історичну тематику.

Ольга Токарчук – відома польська письменниця, есеїстка, сценаристка, поетеса та психолог. Її твори здобули численні нагороди, серед них Нобелівська премія. Серед її творів, варто розглянути історичний роман «Книги Якова» як яскравий представник сучасного польського роману. Роман описує подорож Якова та його послідовників через Східну Європу, де вони стикаються з переслідуваннями, ворожістю та дискримінацією. Токарчук майстерно поєднує історичні факти з вигаданими подіями, створюючи захоплюючу та багатогранну розповідь про віру, владу та людську природу.

«Книга Якова» побудована навколо теми вирішення проблеми руху єврейської єресі в Речі Посполитій у 18 столітті. Особливу увагу в книзі приділено постаті Якова, який називав себе Месією і прагнув об'єднати народи та релігії. Також інші персонажі, це представники інших народів та інших релігійних визнань, тому роман можна охарактеризувати багатокультурним. Через те, що автор міцно пов'язує історичну і

релігійну тематику, твір написаний простою для читачів мовою, тому це дає можливість для простої людини пізнати багатокультурний і історичний світ роману.

Щчепан Твардох – відомий польський письменник, публіцист і драматург, який творить у жанрах фентезі, реалізму та публіцистики. Одним представників його прози з історичною тематикою є роман «Морфіна».

«Морфіна» – це захоплюючий роман, який не має нічого спільного з дешевим демітологізуванням польської національної історії. Щчепан Твардох малює універсальний портрет людини, яка намагається вирвати свою власну ідентичність з кігтів матері, коханки, дружини і, нарешті, – Історії.

Герой «Морфіну» бореться – свідомо чи несвідомо – не лише за національну ідентичність, але й за ідентичність чоловіка.

Константи Вільгельм, підпоручник Війська Польського, народжений у 1909 році, стає центральною фігурою роману «Морфін». Він є сином німецького офіцера Балдура фон Штрахвіца та ополяченої сілезки з Гливиць Катажини Вільгельм, яка виховувала його як поляка. Події роману розгортаються у перші дні після поразки Польщі у вересневій кампанії 1939 року. Опинившись в окупованій німцями Варшаві, Константи одержимий лише одним бажанням: уникнути військових обов'язків та повернутися до свого безтурботного, хоч і порочного, життя.

Внутрішній світ Константи складний та суперечливий. Він кидається з крайності в крайність, борючись з власними демонами та жорстокою реальністю довкола. Його залежність від морфіну стає втечею від болю втрат, розчарування та невизначеності майбутнього.

Автор роману не дає однозначної оцінки Константи. Він змушує читачів співпереживати йому, розуміючи причини його вчинків, водночас не виправдовуючи їх. Розглядаючи історичну тематику твору, варто зазначити, що вона міцно переплітається з психологією героя, адже має вплив на нього. Герой спостерігаючи події другої світової війни, бачить усі жахи масштабного збройного конфлікту і через залежність намагається втекти з правдивої реальності, зануреної у п'ятьмю війни.

Висновки до розділу 1

Отже, в першому розділі ми через призму багатьох жанрів роману ми розглянули особливості сучасного польського роману, проаналізували, що сучасна поп-культура насамперед має великий вплив на польські романи. Також ми розглянули «своєрідну» мову сучасного польського роману, яка виникає від багатьох факторів як суспільних так і географічних. Автори намагаються експериментувати і застосовувати різноманітні стилістичні засоби, щоб надати твору певну форму. Ми розглянули історичну тематику різних сучасних польських романів, аби зрозуміти, яке значення надають автори історичним аспектам, інтегруючи їх в запропоновані обставини твору.

РОЗДІЛ 2

«KASPER RYX» ЯК ЗРАЗОК СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ ПРОЗИ

2.1. Історичний контекст роману «Kasper Rux»

Розглядаючи роман автора Маріуша Вольного «Kasper Rux» і його історичний контекст, варто зазначити, що дія твору відбувається у XVIII столітті, в часи панування Сигізмунда II Августа – останнього представника династії Ягеллонів. Місце дії – стародавній Краків, про це говориться в багатьох епізодах книги:

«Ulicą Świętego Jana doszliśmy do Rynku, zatłoczonego już od rana, choć był poniedziałek, a wielkie targi odbywały się we wtorki i piątki. Przeciskając się między straganami, kierowaliśmy się w stronę Grodzkiej. Widząc bogate szaty moich towarzyszy, przechodnie najczęściej nam ustępowali, a gdy zdarzało się inaczej, torowałem drogę. W pewnej chwili, gdyśmy akurat znajdowali się w ciasnym przejściu między kościółkiem Świętego Wojciecha a budynkiem Wielkiej Wagi, Górnicki potknął się, ale zamiast go ratować przed upadkiem, rzuciłem się naprzód i złapałem za kołnierz chudego chłopaka.(...) Już bez żadnych przeszkód doszliśmy Grodzką i Kanonicza do domu, stojącego u stóp Wawelu, nad płynącą tędy Rudawą, zwanego Łażnią Jagiełły».(Вольний 2006:24–25).

Також у творі з'являється один з районів Кракова – єврейський Казімеж.

З моменту заснування у XIV столітті до кінця XVIII – початку XIX століття це було самостійне місто, розташоване на південь від Кракова, відділене від нього вже неіснуючою протокою Вісли. Ось, що про нього пише автор: «Wskazał kierunek przeciwny do tego, w którym leżał Kraków.

– Zatem poszedł do Kazimierza.(...) Miasto Żydowskie, północnowschodni kwartał podkrakowskiego Kazimierza.

– A gdzie ono?

– Na Kazimierzu.

– Tam? – Sęp wyciągnął rękę i pokazał widoczne po drugiej stronie Wisły mury i szczyty budowli, a także wieże kościoła na Skałce.

– Tak, ale teraz musimy wrócić do Krakowa.

– Po co?

– Widzisz, o tym, że łup najlepiej sprzedać Żydom, to wie każde dziecko. Trudniej jednak przyłapać takiego na licu, a cóż dopiero w Oppidum Iudaeorum, czyli w Mieście Żydowskim, gdzie każdy obcy rzuca się w oczy bardziej niż Etiopczyk na śniegu. Dlatego wpierw muszę z kimś pogadać. Wracamy na Rynek.(...) Przebyliśmy most oraz bramę Glinianą albo Krakowską i zaleźliśmy się na głównej ulicy tejże nazwy. Kazimierz nie tylko miał niższe, pojedyncze i bardziej zniszczone mury od Krakowa, ale i kamienice były mniejsze, no i drewnianych domów stało tu znacznie więcej niżli w stolicy.» (Вольний 2006:86–89,98).

Також автор, розкриваючи це місце, розказує трагічну долю Євреїв, які не мали свого місця: «Krakowskich Żydów osiedlono na Kazimierzu przed niespełna stu laty. Wnet dołączyli do nich pobratymcy wygnani z Hiszpanii i Czech, którym ponoć, ale za tę historię głowy nie dam, tu właśnie spłynął z nieba list z napisem «po lin», co w ich języku ma oznaczać «tu ostańcie» albo po prostu Polskę. Na Kazimierzu przynajmniej nikt ich nie napastował. Z czasem niektórzy z nich, tak jak mój znajomek Izaak, mogli otwierać składy i kramy w Krakowie, ale na noc i tak musieli wracać na Kazimierz. Poza tym jednak wiodło im się wcale Nieźle.(...) (Вольний 2006:99).

В самому романі неодноразово згадують Ягелонський університет в Кракові. Це був другий, після заснованого у 1348 році Карлового університету в Празі, університет, який заснували у Центральній Європі.

В творі його називають у дослівному перекладі «Краківською Академією»: «Zapalony adept nauk tajemnych szybko zaprzyjaźnił się z uchodzącym już za zawołanego maga Durusem, a także z jego jeszcze sławniejszym kolegą, Faustusem. Ten zaś, o pokolenie starszy, podstawy wiedzy czarnoksiężkiej zdobywał na Akademii Krakowskiej, po czym powrócił do ojczyzny, by znów po jakimś czasie przybyć do Polski». (Вольний 2006:10).

«Oprócz innych, biskup Padniewski piastował także z urzędu stanowisko kanclerza Akademii Krakowskiej, był więc moim najwyższym zwierzchnikiem.» (Вольний 2006:23).

«– Któż, nawet chrześcijanin, nie słyszał o rabbim Re–Mu, rektorze sławnej jesziby, szkoły talmudycznej na Kazimierzu, pierwszej takowej w Polsce? – kadziłem mu bezwstydnie, choć naprawdę jego szkoła nie tylko w kręgach żydowskich cieszyła się sławą równą sławie Akademii Krakowskiej w świecie chrześcijańskim, stąd ściągало do Kazimierza wiele młodzieży żydowskiej z całej Europy, był bowiem Isserles, jak słyszałem, nie tylko teologiem, ale i astronomem, jeometrą oraz znawcą historii i filozofii Greków» (Вольний, 2006:102).

Роман «Каспер Рух» Маріуша Вольного розгортається у 16 столітті, періоді, коли Польща переживала складний період своєї історії. У 16 столітті Польща-Литва зазнавала впливу зовнішніх сил, зокрема Швеції, Росії та Османської імперії, що призвело до складних політичних і соціальних змін. У тексті є пару згадок щодо Польсько – шведської війни, а також про боротьбу з Російською імперією: «Magister Wolski był niespełna dziesięć lat starszy ode mnie, więc gdy ukończyłem szkołę, zaprzyjaźniliśmy się. Mimo młodego wieku zdążył wziąć udział w trwającej jeszcze wojnie z Moskalami, dzięki której (bo rzecz była przesądzona, odkąd zawarliśmy sojusz ze Szwecją) zdobyliśmy Inflanty.» (Вольний, 2006:125).

Також автор згадує про маленьке місто Завихвост, яке постраждало під час Шведської та Російської війн: «Zawichost był małym, warownym miastem, sławnym z pogromu, który zdradzieckiemu księciu ruskiemu Romanowi urządzili w roku 1205 książęta polscy Leszek Biały i Konrad Mazowiecki oraz ich wojewoda, Krystyn, spychając wrogów do Wisły(...) Podobno nazwa miasta pochodzi od słów «zawij chwost», ale z braku wody nie musiałem swoim koniom podwijać ogonów. Pośrodku rzeki, na ostrowie wiślanym, wznosił się potężny zamek(Zniszczony przez Szwedów w połowie XVII w., do dziś widać podwodne ruiny)».(Вольний, 2006:408 – 409).

Окрім Кракова – міста, в якому відбуваються основні події, головний герой роману Каспер Рух, подорожує по різних місцях, такими як Люблін чи Сандомир: «Pędziły tak szybko, że jeszcze przed zmierzchem dotarłem do Lublina. Przejechałem bramę Krakowską, całe miasto i przez bramę Grodzką zjechałem w dół do zamku, uczyniwszy tego dnia dobre dwadzieścia mil polskich, co moje kości i mięśnie wyraźnie

odczuły. Opowiedziałem się drabantom przy bramie, ale musiałem zaczekać.» (Вольний, 2006:410).

Описуючи Сандомир, письменник згадав і про напад на місто в 1260 році Татарами «Prastary Sandomierz, od strony rzeki położony na wysokiej skarpie, przypominał Wawel, tylko rozleglejszy. Na prawo od bramy, między murami a Wisłą, ciągnęły się składy, głównie drewna do spławu, oraz liczne spichlerze, ponieważ miasto leżało na szlaku wodnym do Gdańska i przy głównym trakcie lądowym ze Śląska i

Krakowa na Ruś lub na Litwę przez Lublin.(...) Obronne położenie nie ocaliło Sandomierza podczas wielkiego najazdu Tatarów w roku 1260. Wyrznęli wówczas pohańcy wielu mieszkańców, w tym czterdziestu dziewięciu dominikanów z miejscowego klasztoru wraz z przeorem Sadokiem(...) Pewien gość naszej gospody, wędrowny mnich rodem z Sandomierza, opowiadał mi kiedyś, że wówczas niejaka Halina, córka zamordowanego mieszczanina, zwabiła dzicz w lochy ciągnące się pod całym miastem, a ci z mieszczan, którzy przeżyli, zawalili wejście. Dzielna dziewczka zginęła wraz z pogrzebanymi żywcem bisurmanami. Prawie sto lat potem Sandomierz zdobyli i spalili Litwini, ale to był już ostatni zły termin dla pięknie odbudowanego po tym najeździe miasta» (Вольний 2006:406).

2.2. Художня адаптація історичних постатей, зображених у творі

У романі авторства Маріуша Вольного «Kasper Rux», дія якого відбувається у XVIII столітті, зображено низьку відомих історичних постатей Польщі того часу, серед яких є такі особистості як Миколай Сеп Шаржинський, Ян Кохановський, Ян Замойський, Ян Томаш Дрогойовський, Сигізмунд II, Миколай Рей, Лукаш Гурницький і Еразм Чечотка.

Однак варто пам'ятати, що цей роман не є документальним, а сучасним романом на історичну тематику. Більшість історичних явищ, героїв і місць подій були адаптовані під сам твір, тобто деякі елементи історичних явищ не відображали справжню характеристику цієї особи чи явища. Автор може надавати історичним постатям нові риси характеру, мотивації та цілі, які не завжди відповідають їх історичним образам. Прийом історичної адаптації застосований у цьому творі, для

того, щоб зробити історичних осіб, більш цікавими для читачів, аби підкреслити певні теми порушені у творі, надати сюжету динамічності, щоб розкрити внутрішній світ персонажів. Автор використовує свою творчу свободу, щоб створити нове та оригінальне бачення історичних подій. Це може допомогти читачам по-новому поглянути на відомі постаті та події.

Аби проаналізувати цілісність історичної адаптації у творі, варто розглянути декілька історичних постатей, яких можна зустріти в романі Маріуша Вольного.

Розпочнемо з Яна Кохановського – польського поета, перекладача і драматурга епохи Відродження.

У творі він з'являється в епізоді, коли він і Лукаш Гурницький (польський поет і королівський секретар короля Сигизмунда Августа, цей факт теж підкреслений у творі), з'являються у шинку «U Balcera», аби зустрітися з головним героєм роману – Кацпером Риксом, який є королівським детективом і студентом медицини, аби сповістити йому про викрадення королівської печаті. З'являючись, він рецитуює один з його віршів «Do Magdaleny». Він один з персонажів, які протягом усього роману часто з'являється в епізодах розслідування, подорожі і переслідувань. Автор, щоб підкреслити самого поета, як історичного персонажа застосовує прийом цитування віршів Кохановського, самим «адаптованим» письменником. В деяких епізодах, в діалогах, персонаж Яна Кохановського може відповісти на питання або ж описати ситуацію, цитуючи це своїм віршем, або ж цитатою до вірша. Автор демонструє героя, в такий спосіб в таких уривках:

«W owym domu o tak bogatej przeszłości obecnie przebywał czasowo pan podkanclerzy koronny, jego eksceleńcja książę biskup krakowski Filip Padniewski, pechowiec, który zgubił królewską pieczęć. Napis na gzymsie nad bramą powiadał: Nil est in homine bona mente melius, z czym się całkowicie zgadzałem i co zamierzałem wykazać. – Ex Helicone tibi florentem apporto coronam, Padnevi, Aonidum cura, meumque decus – mistrz Kochanowski powitał biskupa fragmentem wiersza ułożonego na jego ingres, ze swobodą świadcząca o dużej zażyłości. (Nil est in homine... (łac.) – nie ma nic w człowieku lepszego od rozumu; Ex Helicone... (łac.) – «Z Helikonu kwiecisty wieniec przynoszę ci,

Padniewski, ulubieńcze aonijskich muz i moja ozdobo» (Jan Kochanowski, Elegia V, [w:] tegoż, Dzieła wszystkie, t. III, Warszawa 1884, s. 104)».(Вольний 2006:26).

Наступним історичним персонажем є Міколай Сеп-Шаржинський – польський поет, перекладач, творець старопольської літератури на рівні з Яном Кохановським. У творі він з'являється вже у вказаному шинку «U Balcera», до якого підсідає головний герой твору Кацпер. Він також бере участь у розслідуванні викрадення. Автор підкреслює, що він повертаючись з Німеччини, планував поїхати до рідного села, Зимної Води (на сьогоднішній день це село в Львівській області), але через деякі обставини вирішив поїхати до Кракова і там залишитися, бо він дуже хотів зустрітися з Яном Кохановським, творчість якого він дуже любив.

Саме через це твердження можна побачити правдиві факти з його біографії – Міколай Сеп-Шаржинський навчався в Лейпцизькому університеті в Німеччині, його місце народження – Зимна Вода, село в Львівській області, яке на момент дії твору було частиною Речі Посполитої. Його творчість порівнювали з Яном Кохановським, як найвідоміших творців епохи Відродження. У романі персонаж поета теж цитує свої вірші, але робить це рідше, ніж Ян Кохановський:

– «Kiedy cię nie było, ja nie próżnowałem. Dokończyłem wiersz. Chcesz posłuchać? – spytał Mikołaj, gdy zostaliśmy sami. – Ten o doczesnych marnościach i o szatanie w grzesznym ciebie, który na pokuszenie nas wiedzie i od Boga odwodzi? – Ten sam. – Czytaj. Wyciągnął z kieszeni pomiętą kartkę, zabazgraną tak i pokreśloną, że choć podsunąłem mu drugą świecę, nie mogłem wyjść z podziwu, że jest w stanie te bazgroły odczytać. Ale czytał i nawet się nie zająknął, widać miał te słowa wyryte w sercu: Cóż będę czynił w tak straszliwym boju, Wątki, niebaczny, rozdwojony w sobie? Królu powszechny, prawdziwy pokoju, Zbawienia mego, jest nadzieja w Tobie!». (Вольний, 2006:48–49).

Ян Замоїський (1542–1605) був визначним польським державним діячем, дипломатом, гетьманом та канцлером Речі Посполитої. Він здобув славу завдяки своїм численним досягненням, які суттєво вплинули на історію Польщі та Східної Європи. В своїй дипломатичній діяльності він був ініціатором підписання вигідних для Речі Посполитої мирних договорів з Росією (Ям–Запольський мир, 1582) та

Швецією (Тевський мир, 1622), Встановлення дипломатичних відносин з Османською імперією та іншими країнами Європи, а також підтримував релігійні терпимості.

У творі він описаний, як королівський секретар. В замку, головний герой знайомиться з Яном Замоїським у товаристві з Яном Кохановським.

«– To ten młodzieniec, o którym ci opowiadałem – powiedział mistrz Jan do owego białego, postawnego mężczyzny około trzydziestoletniego. – A to, chłopcze, panowie Jan Zamojski, sekretarz królewski, oraz Jan Tomasz Drohojowski, najwierniejszy dworzanin jego królewskiej mości.

Ów zerknął na mnie ciekawie.

– Viele dobrego słyshałem o tobie, mospanie, od tu przytomnych waszmościów – rzekł.

– Ichmościowie nazbyt są łaskawi dla mnie, chudo–pachołka – jeśli mam na to ochotę, nikt nie prześcignie mnie w grzeczności.

– My się już znamy – zauważył Zamojski.» (Вольний, 2006: 71).»

Ян – Томаш Дрогоївський – (бл. 1535 – 12 листопада 1605) – польський шляхтич гербу Корчак, державний діяч, дипломат. Як дипломат, Дрогоївський відіграв важливу роль у налагодженні стосунків між Польщею та Османською імперією.

Брав участь у численних дипломатичних місіях, зокрема до Криму, Молдавії та Волощини.

Також був активним учасником політичного життя Речі Посполитої. Займав ряд важливих державних посад, зокрема референдарія коронного та старости Пшемисьльського.

У романі він з'являється разом з Яном Замоїським як шляхтич під час знайомства головного героя з ними. Далі він не відіграє важливої ролі і не з'являється у творі.

2.3. Стилiстичнi засоби роману

Стилiстичний аспект роману «Kasper Rux» має широкий спектр застосованих засобiв, якi пiдкреслюють тогочаснi реалiї, ментальнiсть, середовище суспiльства, в якому воно iснувало. Дiя роману вiдбувається в 16 столiтті, автор вiдштовхуючись вiд багатьох iсторичних аналізiв i дослiджень, створював рiзноманiтнi стилi мови для кожного персонажа, аби пiдкреслити його соціальний статус, походження, характер. Оповiдачем роману є головний герой твору, тому, щоб пiдкреслити цей прийом, автор додає бiльше описовостi для тексту, аби виражати емоцiї головного героя, через його бачення на ситуацiю, це можна побачити в наступних прикладах: «Boże, jak ja wielbię poezję mistrza! Mam niezbitą pewnośc, że i za pięćset lat ludzie będą się zachwycali jego wierszami. Jaka wielka szkoda, iż wiele z nich krąży między ludem w odpisach, nie mogąc doczekać się druku. Jakże błogosławiłem tę chwilę, przed dwoma laty, gdy przestąpił progi naszej gospody! Jaki byłem dumny, gdy przypuścił mnie, chudopachołka, do komitywy! Jaką może mieć do mnie sprawę? Zachodziłem w głowę, która nagle przestała mnie boleć, ale nic nie potrafiłem wymyślić.» (Вольний, 2006: 14).

Якщо ми звернимося до лексичних стилiстичних засобiв, то варто проаналiзувати лексичну частину текстiв. Для створення зручного для читання тексту i одночасно вiдтворення старопольського суспiльства, автор застосовує поєднання двох стилiв мови. Таке явище можна побачити в наступних прикладах: «– Miło mi to słyszeć, acz moje wiersze... – Całkiem udatne – wtrącił Kochanowski z życzliwym uśmiechem. – U licha, chwali ci się to, młody człowieku, acz nie twoja poezja przywiodła mnie dziś w te progi – odparł Górnicki z lekkim zniecierpliwieniem.» (Вольний, 2006: 17).

Аналізуючи діалог можна побачити слова давнього походження, які на даний момент в розмовному середовищі не використовуються. Сполучник «acz» використовується для позначення приємного здивування, коли у контексті обговорення певної теми, де було зроблено висновки на основі попередньої інформації, нова інформація, що додається, може призвести до зміни оцінки цієї теми слухачем (Wielki słownik języka polskiego).

Також тут можна помітити вираз, який позначає вигук «U licha», який походить від слова старого походження «ličo», що позначає злого духа або диявола.

Висновок до 2 розділу

У другому розділі ми розглянули історичний контекст роману «Кацпер Рикс» – реальні події, міста та згадки, які були адаптовані автором задля твору. Окремо ми розглянули відомих постатей, порівняли з біографію і факти реальної постаті і адаптованої. Також ми проаналізували стилістичні засоби роману, які були застосовані, аби відтворити мову 16 століття і охарактеризувати кожного персонажа твору.

ВИСНОВКИ

В цій роботі, було проаналізовано історичну адаптацію роману Маріуша Вольного «Кацпер Рикс» а також її складові як історичний контекст (історичні події, відомі постаті, відтворення мовного, суспільного простору того часу), стилістичні засоби, за допомогою яких автор відтворив історичний час – 16 століття. Маріуш Вольний використовує різноманітні художні прийоми, такі як опис, розповідь, діалог, монолог, щоб створити реалістичну картину життя в тогочасному Кракові. Аби детально розглянути історичну достовірність роману ми провели порівняльний аналіз з іншими представниками сучасних польських романів з історичною тематикою, а для детального розкриття історичної частини самого роману був проведений історико - літературний аналіз, за допомогою якого було порівняно історичні події до їх літературної адаптації і персонажів, відомих постатей, які були теж адаптовані з реальних історичних постатей.

АНОТАЦІЯ

Współczesna literatura polska czerpie korzenie z bogatej historii i kultury tego kraju. Wraz z rozwojem współczesnego polskiego romansu historycznego jako jednego z gatunków współczesnej prozy polskiej pojawia się potrzeba badania i analizy jego cech i problemów.

Współczesny polski romans historyczny jako gatunek zapożyczył podstawę adaptacji czasów historycznych u takich wybitnych przedstawicieli tego gatunku jak Henryk Sienkiewicz. W swoim artykule „O powieści historycznej” autor opisuje ważne aspekty tworzenia wydarzeń historycznych w utworze. Opierając się na artykule, eksperymentując z trendami, a także z adaptacją wydarzeń historycznych w utworach, wydaje się nowe tomy i części współczesnych powieści historycznych, a także utwory prozatorskie o tematyce historycznej.

W 2006 roku znany pisarz, z wykształcenia etnograf Mariusz Wolny publikuje kryminał „Kacper Ryx”, w którym mowa o śledztwie w dwóch sprawach karnych królewskiego detektywa i krakowskiego studenta Kacpera Ryksa. Warto zaznaczyć, że akcja powieści rozgrywa się w XVI wieku w Krakowie. Warto również zwrócić uwagę na to, że w utworze jako drugoplanowe postacie pojawiają się takie postaci jak poeci Jan Kochanowski, Mikołaj Sęp-Szarzyński i inni. W utworze można również dowiedzieć się o kilku wydarzeniach historycznych, takich jak wojna szwedzka i rosyjska z Królestwem Polskim, a także o utworzeniu Unii Lubelskiej. Krytycy zauważyli, że autorowi udało się odtworzyć ówczesną „atmosferę” XVI wieku za pomocą wielu środków i technik literackich. Adaptując fabułę utworu do okoliczności historycznych, autor tworzy nowe spojrzenie na historię państwa, sięga do epizodów przeszłości, a także stara się ujawnić psychologię i motywację bohaterów utworu.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bonecki, H., Barbag, J. (1988) *Encyklopedia powszechna PWN*.
  2. Chłosta-Zielonka, J. (2013) *Zamiast powieści obyczajowej. Cechy współczesnej polskiej powieści sensacyjnej* Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
  3. Mazurkiewicz, A. (2016) *Polska współczesna powieść historyczna i kultura popularna (prolegomena)*. Uniwersytet Łódzki.
  4. Rykała, A. (2014) *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce z perspektywy geografii politycznej*. Uniwersytet Łódzki.
  5. Sidowska, K. (2015) *Polska powieść uniwersytecka*. Uniwersytet Łódzki.
  6. Sienkiewicz, S. (1889) *O powieści historycznej*.
  7. Wollny, M. (2006) *Kacper Rych*. Wydawnictwo Otwarte.
  8. Woźniak, M. (2022) *Współczesna powieść historyczna – stąd do starożytności* Shanghai University.
-
9. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/powieśc;3961231.html>